

A hasnyálmirigy-gyulladásról

A hasüregben található egy kutyanyelvre hasonlító kis szerv, a hasnyálmirigy, amely megbetegedése esetén nagy problémát okozhat. Rendellenességei gyakran csak előrehaladott állapotban adnak figyelmeztető jelzéseket.

Miért olyan rejtélyes ez a szerv?

A máj mellett a hasüreg másik - kisméretű, de annál fontosabb - emésztőmirigye a hasnyálmirigy, amely azonban nem csupán az emésztés egyik legfontosabb tényezője, hanem a szigetserűen elhelyezkedő belső elválasztású szövetrészeket, az ún. Langerhans-szigeteket is tartalmazza amelyek az élethez nélkülözhetetlen inzulint termelik. A hasnyálmirigyből az emésztőenzimek a nyombélbe, a hormonok viszont a véráramba kerülnek.

A hasnyálmirigy (pankreász) hosszan elnyúló (12-14 cm) keskeny (a kutya nyelvéhez hasonló) mirigy, gyengén rózsaszínű, mintegy 80 g súlyú szerv. A hasüreg hátsó falához tapadva húzódik az 1. és 2. ágyék csigolya magasságában csaknem harántul, mégis jobb, vastagabb vége a patkóbél által okozott homorulatban kissé lejjebb helyezkedik el, mint a bal rekeszkupolába benyúló farka. Csupán az első felszínét borítja hashártya, azt is lazán, mintegy elvonulva felette. A hasnyálmirigy három fő feladatot lát el: emésztőenzimeket tartalmazó folyadékot ürít a nyombélbe, a vércukorszintet szabályozó hormonokat (inzulint és glukagont) termel, végül pedig, a gyomorsav semlegesítéséhez szükséges nagy mennyiségű nátrium-bikarbonátot (szódabikarbóna) juttat a nyombélbe.

A hasnyálmirigy szekréta alapvetően szükséges a táplálék feldolgozásához, hiányában táplálkozási zavar jön létre. Az emésztőenzimek a mirigyek sejtjeiből (acinusok) szabadulnak fel, és különböző csatornácskákon folynak be a hasnyálmirigy kivezető csövébe. Ez az Oddi-féle záróizom előtt csatlakozik a közös epevezetékhez, majd mindkettő a nyombélbe ömlik. A hasnyálmirigy által termelt enzimek a fehérjéket, a szénhidrátokat és a zsírokat emésztik. A fehérjebontó enzimek (amelyek a fehérjéket a szervezet számára felhasználható méretűvé hasítják) inaktív formában választódnak ki. Csak akkor válnak működőképessé, amikor elérik a tápcsatornát. Ezen kívül a hasnyálmirigy nagy mennyiségben termel még nátrium-bikarbonátot, ami a gyomorból érkező sav semlegesítésével védi a nyombélet.

Állománya túlbiztosított, emésztési zavar csak akkor jön létre, ha a szövet 90%-a tönkremegy, ugyanis a pankreász állományának mintegy 90%-a áll az külső elválasztású (exokrin) mirigyek, (szervek) szolgálatában, és az állomány csak mintegy 10%-át alkotják az endokrin funkciójú (belső elválasztású) Langerhans-szigetek, kötőszövetek, és erek.

Emberben a naponta elválasztott pankreásznedv mennyisége 200-700 ml között van (25 ml/ttkg/nap). Ez a mennyiség csaknem teljes egészében a kivezető csövecskékben keletkezik. Emberben a pankreász szekrécióját a táplálékfelvétel és a gyomor-béltraktusban az azt követő események, zsír, stb. váltják ki. Hirtelen étrendi változásokor lényegében a relatíve csökkent szekréció okoz emésztési zavarokat. A hasnyálmirigy a fehérjében gazdag étrendhez gyorsabban alkalmazkodik, mint a szénhidrát-dús táplálékhoz.

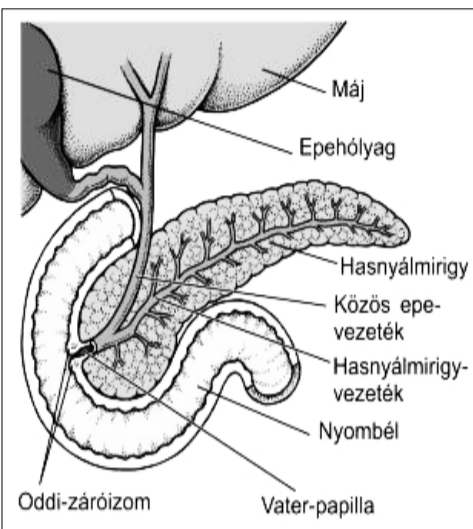
Heveny hasnyálmirigy-gyulladás

Ha a hasnyálmirigy-vezetékben elfolyási akadály keletkezik, vagy elzáródik, ez megakadályozza a hasnyálmirigy-nedv elfolyását. Ez rendszerint csak átmeneti, és csak kisfokú károsodást okoz, ami rövid idő alatt helyrejön. Ha azonban az elfolyási akadály tartós, az enzimek a vezetékben aktiválódnak, felgyülemlenek a hasnyálmirigyben, felülkerekednek a gátló anyagon, és elkezdik emésztetni, károsítani a hasnyálmirigy-sejteket. Az erre a károsodásra kialakult gyulladást nevezzük hasnyálmirigy-gyulladásnak.

Ez a károsodás lehetővé teszi az enzimek véráramba kerülését, vagy hasüregbe történő kiszivárgását, ahol a hasüreg borító hashártya izmalmát és gyulladást (peritonitiz), vagy más szervek károsodását okozzák.

A hasnyálmirigy-gyulladás a gastroenterológiai kórképek egyik igen gyakori, sokrétű diagnosztikus és terápiás teendőt igénylő megbetegedése. A klinikai kép az enyhe hasi fájdalomtól, néhány napos emésztési panaszoktól a súlyos, életet veszélyeztető hasnyálmirigy-elhalással jár, az életet is veszélyeztető betegségig terjedhet.

A heveny hasnyálmirigy-gyulladásos esetek mintegy 80%-a enyhe, míg 20%-a a súlyos betegcsoportba tartozik. A heveny hasnyálmirigy-gyulladás kiváltásában az esetek döntő többségében az epekövesség és az alkoholfogyasztás játszik szerepet. Jóval ritkábban, de számos egyéb oka is lehet, pl. genetikai okok, vírusok, gyógyszerek, magas vérszirtartalom is szerepet játszhat a gyulladás kialakulásában. Az alkohorról közismert, hogy fokozza a hasnyálmirigy-nedv elválasztását, elősegíti a kivezető cső záróizomának összehúzódását, így akadályozza meg a hasnyálmirigy-nedv kifolyását a patkóbélbe. A heveny hasnyálmirigy-gyulladásra az 1980-as évek óta használatos a betegség súlyosságára is utaló elnevezés - akut ödémás és az akut nekrotizáló hasnyálmirigy-gyulladás. Az egyikre a sejtközötti vizenyő (ödéma), míg a másikra a nagyfokú sejtelhalás jellemző.

Tünetek, panaszok

Heveny hasnyálmirigy-gyulladás esetén csaknem mindig felhúsi, a közepvonalon közvetlenül a szegycsont (sternum) alatt jelentkező súlyos mélyről jövő fájdalom alakul ki. Néha az alhasban érezhető először. Rendszerint hirtelen kezdődik, és percekkel belül eléri a maximális erősségét. A fájdalom állandó, nagyfokú, éles, és napokig fennáll. A fájdalom később az egész hasra kiterjed, majd később a hátba, derékba sugározhat. Gyakran még a nagy adagban adott kábító fájdalomcsillapító injekció sem hoz teljes enyhülést. Köhögés, hirtelen mozdulat vagy mély légvétel tovább rontja a helyzetet. Egyenesen ülve, vagy előre hajolva csökkenhet valamelyest a kín. A kialakuló hányinger, hányás a fájdalmat nem enyhíti. Előfordulhat láz, sárgaság is.

Akut hasnyálmirigy-gyulladásban a beteg leggyakrabban fokozatosan erősödő hasi fájdalom miatt fordul orvoshoz.

Akut hasnyálmirigy-gyulladásban a beteg leggyakrabban fokozatosan erősödő hasi fájdalom miatt fordul orvoshoz.

Mikor kell hasnyálmirigy-gyulladásra gondolni?

A fenti panaszok meglete esetén akut hasnyálmirigy-gyulladásra kell gondolni, ha ismert epekövességünk, de szokatlan erősségű vagy lokalizációjú hasi fájdalom jelentkezik, vagy az erős hasi fájdalom egyszeri vagy rendszeres alkoholfogyasztást követően jön létre. A gyanú akkor is fennáll, ha a közelmúltban új gyógyszert kaptunk és utána erős hasi fájdalmat érzünk, de a vírusfertőzésre utaló lázzal együtt járó hasmenés, hasi fájdalom mögött is állhat akut hasnyálmirigy-gyulladás, különösen abban az esetben, ha a vér szerinti rokonságban ismételt hasnyálmirigy-gyulladás előfordult. Fizikális vizsgálattal az egész has érzékenységét tapasztalhatjuk.

Az emelkedett szérumszint (esetleg lipáz) már utal a hasnyálmirigy érintettségére. A szérumszintje és a hasnyálmirigy-gyulladás súlyossága között azonban szoros összefüggés nincs. Jelentős amiláz-emelkedéssel járhat, pl. a gyorsan gyógyuló, ödémás akut hasnyálmirigy-gyulladás, míg súlyos hasnyálmirigy-elhalással járó esetekben az amiláz értéke akár normális is lehet. Különösen idős korban klinikai tüneteket alig okozó súlyos lefolyású esetek sem ritkák. Ultrahangvizsgálattal és/vagy CT-vizsgálattal pedig kimutathatók a hasnyálmirigy alakjában eltérései, ami megerősíti a diagnózist.

Kezelés

A betegség kezelése a szervezet gyógyulási folyamatainak támogatását jelenti. A hasnyálmirigy tehermentesíteni kell, így rövid koplalás, intravenás táplálás, folyadék-és elektrolitpótlás, illetve fájdalomcsillapítás szükséges. A súlyos eseteket kivéve néhány nap alatt szövődménymentesen gyógyulhat a betegség. Az ismert okok, mint az alkohol, gyógyszer kiiktatása természetesen gyorsítja a gyógyulási folyamatot. Ha epekövesség áll a háttérben, annak eltávolítása indokolt.

Súlyos, elhalással járó esetek kezelése intenzív ellátást igényel, mivel a betegség lefolyása során bármikor felléphetnek az életet veszélyeztető egyéb szövődmények is. A korai szövődményekért a szervezet fokozott gyulladást választó reakciója a felelős, a késői szövődmények leggyakrabban a hasnyálmirigy felülfertőződésével és a következő szeptikus állapot kialakulásával kapcsolatosak. Az elhalással járó esetekben hatékony antibiotikum adása is szükséges. Az intenzív kezelés eredménytelensége esetén szükség lehet sebészi beavatkozásra is, ami az elhalt területek eltávolítását jelenti.

A kiújulás megelőzése végett a diétás előírásokat be kell tartani, alkoholtalálom, fűszer- és zsírszegény étrend javasolt.

dr. Somogyi Mária – HáziPatika.com

Sárga tárnics (Gentiana lutea)

Leírás és előfordulás:

a sárga tárnics erőteljes növekedésű, egyenes, feltörekvő szárú növény, amely 1-1,5 méter magasra is megnőhet. Gyöktörzse 2-3 cm vastag. Megjelenése némileg eltér a többi tárnicsétól. Nagy, ovális, hosszúka, szürkészöld levelei feltűnően éreztek. Sárga színű, 2-3 cm hosszú, csillag alakban szétnyíló virágai dús, levélhálójában állnak. Július-augusztusban virít. A Máramarosi-havasokban, Erdély-szerzte és az Alpokban havasi rétek füves, sziklás helyein, törpecserjések tisztásain találkozhatunk vele. A Balkánon és Kis-Ázsiában is honos.

Felhasznált részei:

gyöktörzs a gyökerekkel (*Gentianae rhizoma et radix - Ph. Hg. VII. = Gentianae radix - Ph. Eur. 4.*)

Főbb hatóanyagok:

szekoiridoid keserűanyagok (közülük legfontosabb a genciopikrin).

Főbb hatások:

gyomornedv-elválasztást fokozó, étvágyjavító, emésztésjavító, gyulladáscsökkentő és tonizáló.

Ajánlott napi adagja:

0,3-6 gramm gyökér, ill. azzal egyenértékű kivonat. Gyermekeknél alkoholmentes kivonat használható az életkor és a testsúly figyelembe vételével. A folyékony készítményeket anorexia esetén fél órával az étkezések előtt ajánlatos bevenni, az emésztést javítja.

Felhasználás:

étvágyjavító, emésztésjavító, epehajtó és roboráló hatású teakeverékek, ill. szeszes-vizes kivonatok fontos alkotórészeként, valamint gyomorsavhiánnyal járó gyomorhurut kezelésére alkalmas összetételekben.

A tárnicsgyökér kivonata vezető íze a keserű és erősen keserű italoknak.

Megjegyzés:

gyomor és nyombélfekély esetén ellenjavallt. Rendszeres alkalmazásának mellékhatásaként ritkán fejfájás fordulhat elő. Miután a drogok hatóanyagai a menstruációs ciklusra is hatnak, egyes szerzők nem ajánlják fogyasztásukat a várandósság és a szoptatás ideje alatt.

Hazánkban termő tárnics fajok a fecsketárnics (*Gentiana asclepiadea L.*) és a Szent László tárnics (*Gentiana cruciata L.*).

